

SAMLAREN

T I D S K R I F T

F Ö R

S V E N S K L I T T E R A T U R H I S T O R I S K
F O R S K N I N G

NY FÖLJD. ÅRGÅNG 32

1951

U P P S A L A 1 9 5 2

S V E N S K A L I T T E R A T U R S Ä L L S K A P E T

UPPSALA 1952

ALMQVIST & WIKSELS BOKTRYCKERI AB

528924

Miscellanea.

Lars Salvius och skriften »Om inhemskt språks förakt».

Det är väl en erfarenhet, som snart sagt varje forskare någon gång får göra, att den föresats, som man vid den första bläddringen i ett nyutkommet arbete gör att snarast möjligt ta en mera ingående kännedom om detsamma, understundom får sitt förverkligande uppskjutet om icke ad calendae græcas så dock till en oberoäknat avlägsen tidpunkt. En dylik kasus föreligger för undertecknad ifråga om Henrik Schücks förnämliga minnesteckning över Lars Salvius (1929), och den har vållat, att jag först nyligen kommit att uppmärksamma, att Schüeck godtagit den tidigare allmänt gängse uppfattningen, att Salvius skulle vara författaren till den å hans officin tryckta, anonyma skriften om inhemskt språks förakt eller som den något omständliga titeln lyder: 'Undersökning om de följder, hvarmed inhemskt språks förakt verkar på folkets seder: med tillämpning på svenska språket i synnerhet.' (Sthlm 1770. 8:o. 102 s.). Schüeck refererar skriftens innehåll förhållandevis utförligt (s. 193—198) och sätter den i samband med det varma intresse för svenska språket, som Salvius i unga år visat bl. a. inom Vetenskapsakademien och därefter genom bildandet av Tungomålsgillet och som han således ännu på äldre dagar skulle ha manifesterat på nytt med detta arbete. Och till avslutning på sin minnesteckning har Schüeck valt en högstämd, nära nog patetisk passus hämtad ur slutorden till skriften ifråga såsom ett vittnesbörd om Salvius som en sann patriot, vars »bemödande skall, med Guds hjälp, bliva att tänka, tala och leva som en sitt fosterland, dess överhet, dess lagar och seder redligt älskande svensk man» o. s. v.

Nu är det emellertid att märka, att det ingalunda är Lars Salvius som är upphovsman till detta arbete; författaren är, som det redan för länge sedan påvisats i en uppsats av mig tryckt i Språk och stil (Årg. 11, 1911, s. 235 ff.), Åboprofessorn PEHR ADRIAN GADD († 1797), mest känd som författare i ekonomiska ämnen. Man har härvidlag dennes eget uttalande att stödja sig på. I ett exemplar av skriften, nu befintligt i Linköpings Stiftsbibliotek, har han nämligen gjort följande anteckning: »Denne afhandling är skrefwen 1767. Det som anföres pag. 7. 8. 10 är inflickat af Salvius. är för öfrigt mycket vitiose¹ aftryckt, hwilket af mig såsom auctor, med missnöije anmärkes. Pehr A[d]rian Gadd.»

Efter detta vittnesbörd, som ju icke kan jävas, säger det sig självt att de äldre, ganska talrika hypoteserna, resp. påståendena om Salvii författarskap² — alltifrån minnesrunan i hans egna Lärda tidningar 1773 och framåt i tiden — få stryka på foten. Och tydligt är att Salvius i detta fall får åtnöjas med den mindre heder samma rollen som interpolator — hans påtalade inskott handla om den babyloniska språkförbistringen och dess följder! — och med betyget att ha tryckt boken vårdslöst. Den förutnämnda uppsatsen blev icke utan verkan, så t. ex. rättade Adolf Noreen i 'Vårt språk', Bd 5: 6 (1912) den uppgift han lämnat i Bd 1 (1903—07) om Salvius såsom »tvifvelsutana . . . arbetets författare». Och vad vida viktigare är: det verk, som väl i första hand bör rådfrågas i ett fall som detta, nämligen Bygdéns anonymlexikon, lämnade 1932 en korrekt framställning i saken. Man tyckte sig därmed kunna hoppas, att den gamla uppgiften om Salvii författarskap

¹ Detta är ändradt; vitieust?

² Se härom närmare den nämnda uppsatsen 1911.

skulle bortfalla, men den lilla uppsatsen blev emellanåt förbisedd³ — vilket i och för sig inte är något att förundra sig över — och teorien ifråga återupplivades som nämnt, därtill ju på ett särskilt auktoritativt sätt, och fördes, som en ingalunda uttömmande undersökning givit vid handen, vidare i recensioner av Fredrik Böök (i Sv. Dagbladet 1929: 23 sept.) och det kända märket Aqst dvs. Joh. Ax. Almquist (i Personhist. tidskrift, Årg. 20, 1929, s. 235). Den har så (1932) till och med fått inflyta i 3:dje upplagan av Nordisk familjebok såsom vetenskapens sista eller åtminstone då senaste ord.⁴ Det är särskilt sistnämnda förhållande som föranlett här föreliggande rader såsom ett försök att få en seglivad oriktighet ur världen. Som ett löftesgivande indicium på att detta dock icke bör vara alldeles omöjligt, synes man kunna räkna det faktum, att i det förträffliga uppslagsverket »Svenska män och kvinnor», som otvivelaktigt kommer att få stor betydelse för framtiden, skriften ifråga verkligen tillagts Gadd (3, 1946) och ej Salvius (6, 1949).

Anders Grape.

Johan Olof Wallin och James Thomson.

I Schücks allmänna litteraturhistoria framhålles i del 5, 1924, sid. 460 ff. att James Thomsons inflytande på den europeiska litteraturen — även den svenska — är avsevärt. Anton Blanck påvisar i Den nordiska renässansen, 1911, sid. 63 f., att den beskrivande landskapsdikten i den milton-thomsonska stilen hade en betydelse som överskuggade åtminstone hela 1700-talet. Likväl förefaller mig Thomsons inflytande ha gjort sig gällande på flera håll, än man hittills synes ha beaktat. I varje fall har Johan Olof Wallins påverkan från James Thomson förut ej närmare undersökts. Hos honom sträcker det sig långt in på 1800-talet.

På ting överför intryck från en författare till en annan mera än direkt översättning. För Wallin synes stilmönster ha betytt mer än för de flesta andra skriftställare. Åtskilliga litteraturforskare har understrukit, att Wallin rönt påverkan från ett mycket stort antal författare.

Wallin är känd som imitator av såväl religiös som profan poesi. Hos knappast någon annan svensk skald framträder starkare en vilja att lära än hos Wallin. Likväl sammanfaller denna hans karaktärsegenskap med imitationsdraget inom 1700-talets fransk-klassicism. Enligt denna smak var diktkonst något som kunde läras. Denna inställning till poesin och poetiken utmärker även många av Wallins samtida på 1800-talet. Men det finns i Sverige knappast någon annan litterär kvarlåtenskap än Wallins, som så övervägande bär efterbildningens prägel, vilket icke utesluter att på åtskilliga ställen en utpräglad egenart träder oss till mötes i hans mångskiftande personlighet.

Tidigt grundades hos Wallin en vana att översätta, bearbeta eller omarbeta. Hans intressen för predikokosten, psalmboksrevisionen, den akademiska världen och sällskapslivet gav impulser åt och tog impulser från varandra i fråga om imitation och revidering, restauration och reformation. Vad gäller versdikningen, provade han flitigt på den parafraseringskonst som var karakteristisk för fransk-klassicismen. Detta innebär, att förebildernas anda och tankar icke fasthölls troget, utan Wallin gjorde gärna tillägg och utvidgningar, sådana som hans samtid satte värde på. Han blev ofta mångordigare än förebilderna och lade till en del versrader.

Till en viss grad kan moderniserande omskrivning vara nödvändig av en förebild, särskilt när det gäller mycket gammal eller från samtidens i de breda lagren förhärskande åskådning starkt avvikande diktning. Men i fråga om en senare tids diktning av den karaktären att den i stort sett höll sig till den allmänt omfattade fransk-klassiciteten, blev moderniseringen av ringa betydelse, och då har

³ Ett dylikt fall kan med mycket stor sannolikhet spåras bakom det förhållandet, att Arvid Hultin i sin uppsats 'Per Adrian Gadd. Till tvåhundraårsminnet av hans födelse' (i Finsk tidskrift, 1927: 1, s. 366-379) huvudsakligen givit en teckning av Gadd som akademisk vältalare utan att med ett ord beröra vår här behandlade skrift, som dock rör sig på ett mycket närliggande område, men vars proveniens från Gadd väl får antas ha varit författarens åtminstone vid tillfället ifråga obekant.

⁴ Artikeln bär Ruben Bergs signatur (R-n B.).